

УДК 821.161.2:82-311.9

ВАЛЕНТИНА КРАВЧЕНКО*(Запоріжжя)***ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПРОДОВЖЕННЯ
ЛЮДСЬКОГО РОДУ (ЗА РОМАНОМ М. РУДЕНКА
«КОВЧЕГ ВСЕСВІТУ»)**

У статті проаналізовано художнє втілення боротьби за ідеал людства у футурологічному романі М. Руденка «Ковчег Всесвіту». Порушена проблема актуальна в сучасному суспільстві, яке зазнало впливу процесів глобалізації. Автор акцентував на людській діяльності в історичному розвитку.

З метою дослідження концепції продовження роду людства в романі визначено особливості представлення морально-духовних цінностей, на тлі фантастичного прогнозування проаналізовано зображення інтимних взаємин людей, ставлення до сім'ї та дітей. Одним з аспектів дослідження ідеалу людства є кохання. Проблему моралі та аморальності розглянуто як осмислення сутності людини, від якої залежить доля планети.

У статті доведено, що засоби фантастики на тлі художнього уявлення і наукових знань дали можливість М. Руденку роз'яснити проблеми людства і показати шлях до реалізації його кращих рис. Знаковим у творі є утвердження цінностей роду, родини, сім'ї, кохання, які потрібно оберігати і заповідати нащадкам. Зазначено, що проблема взаємозв'язку Людства зі Всесвітом у творчості письменника є перспективною для подальших вивчень.

Ключові слова: футурологічний роман, проблеми людства, проблема кохання і зради, сюжет, прогнозування майбутнього.

В усі періоди історії людство прагнуло до пошуку ідеального суспільного середовища, долаючи перешкоди в соціальному, культурному, громадянському, політичному та екологічному вимірах. Проблема відстоювання ідеалу людства не втрачає актуальності в мистецтві від античності до глобалізаційних процесів ХХІ ст. Художня література як глибинне відтворення світу гостро порушує питання самовдосконалення суспільства, утвердження кращих рис людини. Осмислюючи морально-етичні проблеми людства, намагаючись пояснити причини незадоволення потреб в ідеальному, письменники вдаються до соціально-психологічної та філософської аналітики через художнє, а іноді художньо-фантастичне уявлення.

Людську діяльність як джерело суспільних процесів та історичного розвитку представлено в художньо-естетичній моделі – футурологічному романі М. Руденка «Ковчег Всесвіту». Проблема збереження генетичного, ментального та духовного коду, порушена в романі, хвилює сучасників особливо сьогодні. Тому дослідження морально-етичних цінностей, зокрема й концепту кохання, родинних цінностей, поданих письменником у проекції на майбутнє людства, є актуальними.

Роман М. Руденка «Ковчег Всесвіту» неодноразово був предметом дискусій літературознавців. У кандидатській дисертації Ю. Бондаренко «Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятництва» розглянуто проблему втілення естетичних ідеалів, розкрито самотність письменника. Про футурологічний твір О. Бондаренко писала: «Це чергова спроба спонукати читача до того, щоб побачити в межах фантастичного інгредієнту певну дійсність, розшифрувати її сенс, пізнати таїну людського існування та загадки Всесвіту» [1, с. 10].

М. Жулинський «Ковчег Всесвіту» назвав романом-застереженням, указавши на його оптимістичну сутність, утвердження надії на відкриття перед землянами «нових космічних горизонтів пізнання Всесвіту...» [2, с. 9]. Ю. Логвиненко дослідила авторську концепцію розвитку цивілізації, здійснила аналіз діяльності людства відповідно до філософських учень. Творчість М. Руденка вивчалася А. Арсенюком, Р. Василенком, І. Власенком, П. Григоренком, М. Слабошпицьким, О. Тарнавським, В. Шевчуком та ін.

З метою дослідження концепції продовження роду людства у фантастичному романі М. Руденка «Ковчег Всесвіту» ставимо такі завдання: розкрити особливості представлення морально-духовних цінностей людства; проаналізувати на тлі фантастичного прогнозування

аспекти інтимних взаємин людей, ставлення до сім'ї та дітей; пояснити авторське передбачення майбутнього Землі.

У системі ідеального середовища, за художньою теорією М. Руденка, кохання – це один із чинників визначення перспективи людського розвитку й достойного життя суспільства. Письменник представив конфлікт духовності і прагматизму, який зародився на астероїді. Одним із законів Космічної Академії Наук є збереження якісного генофонду. Наукова місія забезпечувала контроль за продовженням роду з повним підпорядкуванням винятково національному принципу, щоб не допустити ніякого «генетичного коктейлю» [4, с. 22]. Для Академії Наук на астероїді важливими є не індивіди, які можуть розмножуватися, а їхні гени, що забезпечуватимуть якість суспільної структури. Принцип «консервації інтелекту» є запорукою довготривалого існування життя на зорельоті. Його розробник Степан Макаров вважає: «Нехай мозок спить. Коли він буде необхідний – розбудимо» [4, с. 23].

За таких обставин розвиваються почуття любові Гелени – доньки віце-президента Мірека Лятошинського, і Прокопа – вихідця з катакомб, який став кращим учнем Академії. З одного боку, закохані мають повне право на інтимні стосунки (дівчина – полячка, хлопець – українець), а «поляки й українці різняться лише ментально, не генетично» [4, с. 23]. Однак молоді люди змушені пройти складні випробування в умовах панування жорстких обов'язків і вимог.

Розвиток сюжету зумовлений акцентуванням глибинних почуттів у життєвому виборі людини. Побудувавши систему диктатури, Президент Академії Степан Макаров зламав звичаєві земні моральні норми поведінки. Він удається до нищих забаганок із коханками, даруючи їм право на безсмертя. Шлюбні тенденції Космічної колонії полягали в такому: в моральних і статевих взаєминах сприймалося все те, що було доцільним (моногамія, полігамія, шлюби із близькими родичами). У формі шлюбів брата із сестрою, батька з донькою, які ставали традиційними, Президент убачав позитивне: «по-перше, не руйнувалася етнічна структура громади; а по-друге, це убезпечувало від зростання населення...» [4, с. 107]. Автор показав, що така трансформація людських цінностей згубно впливає на фізичну структуру світу, зміщує природні зв'язки, вичерпує енергетичні сили. Проблему моралі та аморальності винесено для осмислення сутності людини, від якої залежить доля планети. На думку Мірека Лятошинського як генетика й законотворця на астероїді, в еротичних почуваннях слід «керуватися життєвою необхідністю» [4, с. 108], хоча вони можуть бути і проявом любові; тоді як аморальність «слід вбачати лише в проявах насильства» [4, с. 108].

Акцентуюючи проблеми моралі, автор вибудовує шляхи пізнання героями справжніх цінностей людства. Віце-президент Мірек Лятошинський переконує Прокопа, щоб той відмовився від стосунків із Геленою, і сприймає перебування доньки в гаремі Президента природним явищем. Себе він переконує, що шляхетність Гелени «пригасить» вульгарну неотесаність Макарова. Прокіп удається до інтимних послуг Сільвії, колишньої коханки Степана Макарова, адже за законами Академії це не є насильством. Він легко піддається чарівності досвідченої жінки, отримує бадьорість і наснагу, переконуючись, що тій природа подарувала «здатність переливати свою життєву енергію іншій людині» [4, с. 128]. Прокіп приймає шлюбні правила Академії і мріє про ймовірне одруження з рідною сестрою Мотрею, такий шлюб «здавався йому самозрозумілим» [4, с. 144]. Руйнування моралі, сформованої на зорельоті, відбулося після того, як Мотря, врятована Галактичною Вартою після вироку комісії, потрапила на планету Лему. Вона відкрила Прокопові істину: «На Лемі інші закони, братику. Тут не можна без дітей...» [4, с. 144].

Письменник, яскраво зображуючи антиморальність, аргументував шлях людства до катастрофи через гріхи, занепад духовності та святості взаємин. Зустріч Прокопа з Галактичною Монадою зупинила в ньому процес розпаду моральних цінностей, розвинула природне зародження глибинних почуттів, повернула справжню любов. Хлопець одружується з Геленою. Це виявляє закономірність життя суспільства, яке прагне щастя. Відтворивши гармонію стосунків молодого подружжя, що прямує до нової планети, автор утвердив моральні людські якості, складники збереження глибинних почуттів і самого життя.

Постать Гелени є мірилом кращих рис жінки-матері. Вона знаходить себе у педагогіці, вихованні підростаючого покоління. Тільки в катакомбах народжувалися діти, жінки академіків були безплідними (це була жорстока відплата за дароване безсмертя). Автор зосереджує увагу на цих моментах, яскраво вимальовує образ Гелени, щоб увиразнити цінність людського ества, прагнення до добра, продовження себе в «маленьких плеканцях»: «В Гелені прокинулося щось природне, материнське й повело туди, де вона отримувала найбільше вдячності: в академічні катакомби. Власне, ця пристрасть тільки там і могла бути задоволена...» [4, с. 191].

Своєрідним виявом втрати людської моралі у творі є знецінення норм спілкування зі світом Степаном Макаровим. Породження його сваволі, нищості, тілесної похоті досить прогнозоване, сформоване ще в дитинстві на рівні хворобливих комплексів. Макаров за прізвиськом і вихованням – росіянин, а за походженням – китаєць. Цей фактор – один із концептуальних у романі, тому письменник розгорнув ґрунтовні спостереження в ретроспекції, виявивши життя на Землі в сорокових роках ХХІ століття, коли Російська імперія розпалася під тиском Китаю. Етнос колишньої великої держави став «безвольною, бездіяльною масою»: «Жінки-сибірячки виявилися стійкішими у збереженні національних ознак, але їхні вічно п'яні чоловіки рано робилися імпотентами» [4, с. 28].

В аспекті пропагування родинних цінностей, які є запорукою збереження людського світу, представлено перемогу добра над злом. Нащадки тих, кого Президент-деспот уважав «безвартісним матеріалом» і катапультиував у простір Космосу, не пам'ятають зла, бо живуть тепер на квітучій планеті. Письменник довів оптимістичний закон продовження життя: «...Зло проти батьків та дідів обернулося добром для синів та онуків» [4, с. 188].

М. Руденко обґрунтував ціннісні правила продовження роду в ідеальному майбутньому суспільстві на Землі: народження дітей – це творчий акт; генетична спадковість і демографічна норма, обумовлені між собою; здоров'я людей забезпечується індивідуальною і колективною відповідальністю. Такі складники нескінченності життя забезпечують гармонійне поєднання національного й загальнолюдського, як мікрокосму та макрокосму.

Засоби фантастики на тлі художнього уявлення і наукових знань дали можливість автору роз'яснити проблеми людства і показати шлях до реалізації його кращих рис. Одним із знакових моментів розгортання проблеми є утвердження цінностей роду, родини, сім'ї, кохання, які потрібно зберегти і передати нащадкам. Проблема взаємозв'язку Людства і Всесвіту – провідна в більшості творів письменника-фантаста і є перспективною для подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. В. Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01. «Українська література» / О. В. Бондаренко. – Запоріжжя, 2002. – 19 с.
2. Руденко М. Ковчег Всесвіту : футурологічний роман / М. Руденко ; [передм. М. Жулинського] ; худож. О. Набока. – Київ : Веселка, 1995. – 206 с. : іл. – (Пригоди. Фантастика).

REFERENCES

1. Bondarenko O. V. (2002) *Khudozhnia proza Mykoly Rudenka v literaturnomu konteksti shistdesiatnystvta* [Mykola Rudenko's artistic prose in the literary context of the sixties] (PhD Thesis), Zaporizhzhia.
2. Rudenko M. (1995) *Kovcheg Vsesvitu : futurolohichnyi roman* [Ark of the Universe: futuristic novel]. Kyiv : Veselka. (in Ukrainian)

VALENTYNA KRAVCHENKO

CREATIVE VIEWING OF THEORY OF THE CONTINUATION OF HUMAN GENERATION (BASED ON THE NOVEL "THE ARK OF THE UNIVERSE" BY M. RUDENKO)

The article analyzes the artistic expression of the struggle for the ideal of humanity in the futurological novel by M. Rudenko "Kovcheg Vselennoy" ("The Ark of the universe"). The raised problem is relevant in today's society, which has experienced the impact of globalization. The author focused on human activities in historical development.

In order to investigate the concept of procreation of humanity in the novel the article defines the peculiarities of moral and spiritual values presentation on the background of fantastic forecasting, it analyzes the display of intimate relationship, care of the family and the children. One aspect of the ideal of humanity study is love. The problem of morality and immorality is considered as human nature understanding, which the fate of the planet depends on.

It is proved that the means of fantasy against the backdrop of artistic representations and scientific knowledge allowed M. Rudenko to explain the problems of mankind, and to specify the path to the realization of its best features. The affirmation of family values and love which should be protected and bequeathed to future generations is significant in the novel. It is noted that the problem of the interrelation of the Humanity and the Universe in the works of the writer is perspective for further exploration.

Key words: futurist novel, problems of mankind, problem of love and betrayal, plot, prediction of the future.

Одержано 25.04.2017 р.